

Bela Nemet, dipl.ing.

e-OSOBNNA ISKAZNICA

Čemu služi, kako se ishoduje, kako aktivira i koristi, uključeni certifikati, identifikacija, elektronski potpis i kriptiranje e-mailova.

Dva su razloga koji zaslužuju da se upustite u komplikacije koje prate ishođenje (i produženje važnosti svakih 5 godina) elektronske osobne iskaznice i osobne identifikacije (skraćeno **eOI**):

1. Internetska usluga e-Građani, koja omogućuje On-line administriranje i komunikaciju sa Središnjim Državnim portalom preporuča pristup usluzi korištenjem e-osobne iskaznice. Iako se na neke usluge e-Građani možete prijaviti i pomoću tokena Vaše Banke, prijava na druge (primjerice na porezni ured) zahtijeva certifikat više (tj. 4.) razine, pa se na te usluge ne možete prijaviti s bankovnim tokenom (to je spravica s kojom se identificirate kod Vaše banke prilikom elektronskog plaćanja ili pristupanja Vašim računima i evidencijama).
2. Bez elektronske pošte nemoguće je danas ne samo poslovati, nego i biti dijelom aktivnog stanovništva na domaćoj i planetarnoj razini. Pretinci elektronske pošte nam se međutim danomice pune sa svim vrstama prijevara i pokušaja krađe novca i podataka, a nevidljivi dio lopovluka obuhvaća presretanje, neovlašteno čitanje, mijenjanje i zlouporabu ukradenih podataka na putu pošte između pošiljatelja i primatelja. Stoga postaje neophodno osigurati nepovredivost važnije elektronske komunikacije, a za to se mora imati tzv. Certifikat (hrvatski: vjerodajnicu) za identifikaciju i za elektronsko potpisivanje važnijih sadržaja, kao i mogućnost kriptiranja povjerljivih poruka, čime se sprječavaju spomenute lopovske rabote. Iako se mogu kupiti i drugi certifikati za takvu namjenu, oba certifikata visoke razine s mogućnošću kriptiranja dio su primjene e-osobne iskaznice.

Ako dakle prežvačete sve upute i postupke koji prethode "jednostavnom korištenju e-Građanin-a" kako se kaže u reklami Središnjeg Državnog portala, moći ćete cijelih 5 godina u svako doba dana ili noći uživati u plaćanju i komuniciranju sa poreznim uredom i drugim državnim službama iz naslonjača, i izbjeći cipelarenje, tražeje parkinga itd. do uredskih šaltera i čekanje u redovima za rješavanje gotovo svekolike službene papirologije.

Nažalost, i kod toga se po tko zna koji puta manifestira poslovična antitalentiranost hrvata za pisanje jasnih, sažetih, razumljivih i jednostavnih uputa, ovaj puta za postupke ishođenja, aktivacije i korištenja e-osobne i njenih certifikata, pa smo to mi pokušali pojasniti u najsazetijem obliku. Za one kojima ovo nije dovoljna literatura, mjestimično su dati linkovi ili su sami podnaslovi linkovi koji vode na objavljene upute MUP-a ili na Središnji državni portal. Brojne nezavisne upute (pa i video-tutorijali) također su dostupni širom Interneta.

Cilj nam je bio dati neki suvisli kostur vodiča kroz hrpe službenih uputa, koji bi većini trebao biti dovoljan za ishođenje, aktiviranje i osnovnu uporabu e-osobne i bez konzumiranja svega blaga koje je Središnji portal stavio na raspolaganje našem prosječno visokoobrazovanom, informatički superiornom građanstvu. U ovom sažetku izostavljene su slike softverskih prozora, koje možete naći u službenim uputama bude li Vam to trebalo.

Na početku je navedena kratka TERMINOLOGIJA, koja treba omogućiti razumijevanje nastavka, a iz koje se već nazire i spomenuta šema slijeda i postupaka koji će Vam omogućiti da budete ponosni vlasnik elektronske osobne iskaznice. Poveznice iliti linkovi u članku, olakšat će Vam krstarenje kroz pozamašnu hrpu detaljnijih službenih uputa, budu li Vam one ipak zatrebale.

Za opisivanje postupaka u softveru, koristi se prikaz slijeda radnji oblika:

Početak => klik (ili radnja)1 => klik 2 => klik 3 => . . . => završetak (npr. klik na ZAVRŠI).

Pri tome se u pravilu iza svakog klika/radnje mijenja ili otvara novi prozor, u kome biramo slijedeću navedenu naredbu ili unosimo navedeni podatak ili klikamo na navedeno ekransko dugme ili izbornu opciju.

Spomenimo još, da MUP osnovne informacije o ishođenju (neaktivirane) e-osobne iskaznice ima na stranici <https://mup.gov.hr/gradjani-281562/moji-dokumenti-281563/osobna-iskaznica-eoi/upute-o-proceduri/4744>, dok se službene upute u PDF-u o postupcima aktiviranja i korištenja e-osobne preuzimaju sa instalacijskim paketom za softver koji je za to potreban. Preuzimaju se slijedeće upute:

- Koristenje softverskog paketa.pdf
- Koristenje vjerodajnica_eOI u sustavu NIAS.pdf
- Upute za Windows instalaciju.pdf
- Firefox korisnicke upute.pdf
- Koristenje vjerod_eOI za izr e-potpisa u sustavu e-Gradjani.pdf

Instalacijski program za eID Middleware s navedenim uputama preuzima se sa www.eid.hr - opcija **Moja eOI** nakon prijave i uspješne registracije sa poč. lozinkom dobivenom od MUP-a.

TERMINOLOGIJA:

- **e-Građani** Internetska stranica Središnjeg državnog portala RH za pružanje informacijskih usluga kojima se omogućuje On-line naručivanje i izdavanje službenih dokumenata i rješavanje državno-administrativnih poslova u području:
 - Izdavanja, ažuriranja i produženja osobnih dokumenata, vozačke dozvole i ostale usuge:
 - [Osobni korisnički pretinac/](#)
 - [mojID](#) i [Moj OIB](#)
 - [e-Matične knjige](#)
 - [e-Novorođenče](#)
 - [Potvrda o nekažnjavanju](#)
 - [Izdavanje vozačke dozvole](#)
 - [Porez na motorna vozila](#)
 - [e-Plovilo](#)
 - [ePorezna](#)
 - [E-usluge socijalna skrb](#)
 - [Kalkulator doplatka za djecu](#)
 - [Home for Homeless servis u sustavu AAI@EduHr](#)
 - [Realizirani recepti](#)
 - [e-Pomorac](#)
 - [e-Obrt](#)
 - [START - elektroničko pokretanje poslovanja](#)
 - [Zemljišne knjige i katastar-ZIS OSS](#)
 - [Komunalne usluge i naknade](#)
- I druge ([detaljnije vidi ovdje](#))

ON-line komunikacija sa Središnjim državnim portalom putem osobnog računala ili "pametnog" mobitela zamjenjuje konzumiranje administrativnih usluga na šalterima državnih službi, izbjegavanje čekanja u uredima državne uprave, uz punu informaciju o postupcima i potrebnim dokumentima, obrascima i uvjetima za ishodaenje podržanih e-usluga.

- **NIAS** Nacionalni identifikacijski i autentifikacijski sustav za dokazivanje identiteta tijekom prijave i korištenja elektronskih usluga na nacionalnom portalu RH e-Građani.
- **eOI** Elektronska osobna iskaznica, tj. osobna iskaznica s ugrađenim čipom koji sadrži podatke potrebne za identifikaciju korisnika na portalu e-Građani, kao i u drugim web-aplikacijama kada se zahtijeva sigurna **identifikacija** korisnika ili **elektronički potpis** ili **kriptiranje sadržaja** koji se razmjenjuju putem elektroničke pošte ili web-aplikacija, zbog sprječavanja presretanja, neovlaštenog čitanja ili izmjene sadržaja u odlasku i prispijeću. Elektronska iskaznica se izdaje na 5 godina, nakon čega ju je potrebno obnoviti. Za osobe iznad 60 godina starosti iskaznica važi trajno, ali elektronske funkcije se također moraju obnavljati svakih 5 godina.

Za korištenje elektronske iskaznice, odnosno certifikata i usluga koje ona omogućuje, neophodno je na računalo priključiti **čitač elektronske kartice** propisanih svojstava. Čitači za eOI na tržištu zadovoljavaju tražene specifikacije, no tražite trgovca da to potvrdi.

- **Vjerodajnice eOI** su elektronički certifikati omogućeni u sustavu eOI, i to jedan za identifikaciju korisnika i drugi za elektronsko potpisivanje dokumenata. Ovi certifikati su visoke klase, međunarodno priznati na području Europe. Ishodaenje, korištenje i produženje vjerodajnica, slično bankovnim karticama, ostvaruje se korištenjem sustava **zaporki** (PIN, lozinke, password-i). U primjeni se rabi zaporka **za identifikaciju** i druge **za elektronsko potpisivanje**, te tzv. **PUK-zaporka** koja omogućuje reaktiviranje lozinke ako se ona "zaključa" ukoliko je više puta zabunom pogrešno unesena (pretpostavljena postava u NIAS-u zaključava lozinku ako se 6 puta pogrešno unese).

Tijekom aktiviranja elektronske osobne iskaznice, koriste se privremene jednokratne početne (inicijalne) lozinke, koje uz neaktiviranu e-osobnu iskaznicu izdaje MUP u tzv. "sigurnosnoj omotnici" (vidi slijedeći podnaslov).

Policijska uprava je također nadležna za rješavanje problema u slučaju gubitka ili zaključane PUK-lozinke, a korisnik e-osobne odgovoran je za čuvanje tajnosti svih svojih zaporki.

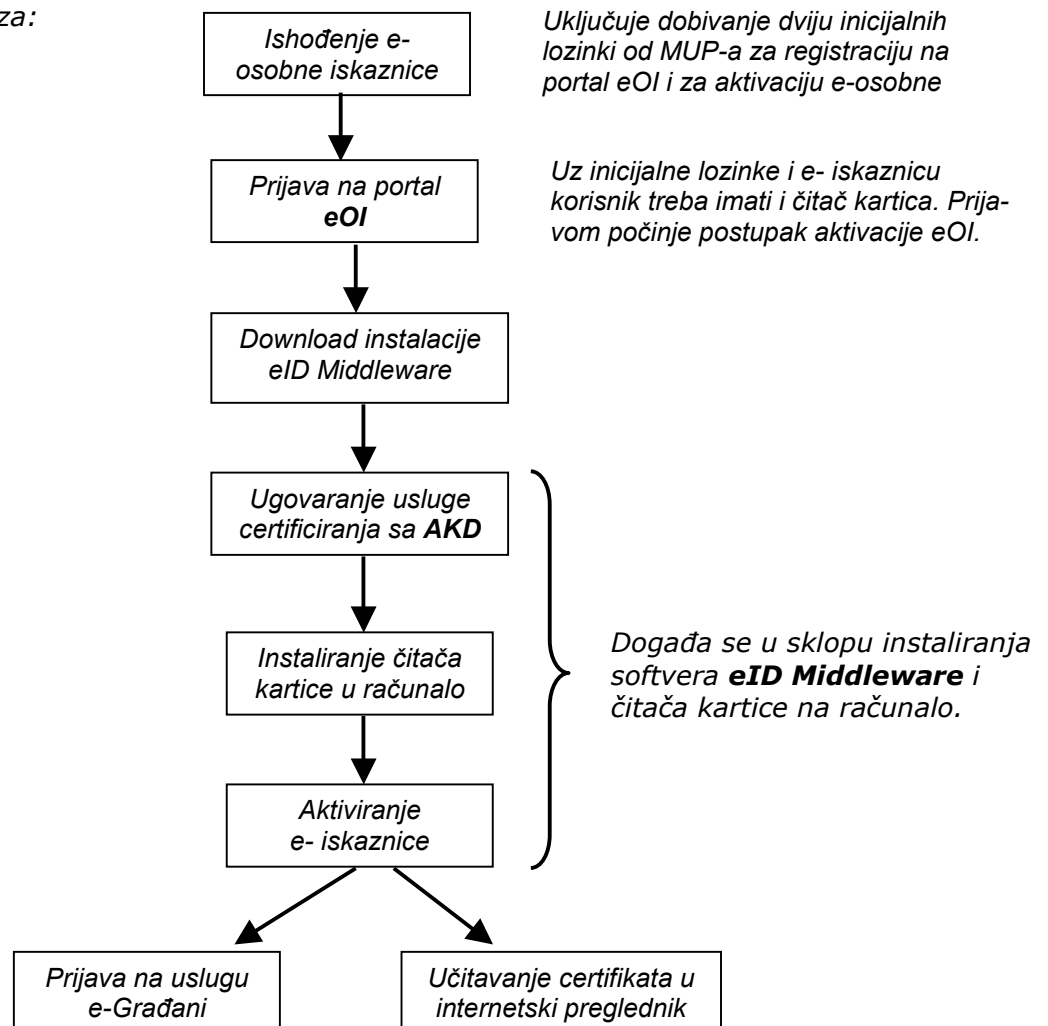
POSTUPAK AKTIVIRANJA ELEKTRONSKE OSOBNE ISKAZNICE nakon njenog izdavanja po MUP-u nije sasvim jednostavan te obuhvaća:

- Prijavu na Internetski portal **eOI** Agencije za komercijalnu djelatnost (**AKD**) s definiranjem lozinke za identifikaciju i za digitalno potpisivanje, te PUK-lozinke za otključavanje eventualno zaključanih lozinke. Postupak se pokreće koristeći jednokratne početne lozinke dobivene od MUP-a prilikom izdavanja neaktivirane e-osobne iskaznice, koje se koriste samo prilikom prve prijave na portal eOI.
 - U sklopu prijave ugovara se usluga certificiranja sa AKD na prvih 5 godina, nakon čega se ugovor obnavlja svakih 5 godina. Uspješna registracija omogućuje slijedeće korake:
 - Preuzimanje i instaliranje softvera **eID Middleware** agencije AKD za aktiviranje e-osobne iskaznice i učitavanje vjerodajnica (certifikata) u računalo, te:
 - Instaliranje čitača kartice (tj. e-osobne iskaznice) na računalo i:
 - Aktiviranje elektronske iskaznice s
- **Korištenje certifikata** obuhvaća:
 - Primjenu vjerodajnica za **prijavu na e-Građani** (njihovu primjenu u sustavu **NIAS**)
 - Učitavanje certifikata za identifikaciju i elektronsko potpisivanje u podržane Internet-preglednike (browsere) i e-mail klijente za kriptiranje poruka.

Preporučeni (tj. podržani) su preglednici:

- Google Chrome - verzije 43 i više
- Internet Explorer - verzije 9 i više
- Opera - verzije 30 i više
- Firefox – verzije 41 i više - zahtijeva učitavanje PKCS11.dll datoteke u Firefox preglednik

Evo i šematskog prikaza:

Poveznice u nastavku upućuju na detaljnije službene upute, ako Vam ovaj sažetak nije dovoljan.

ISHODENJE e-OSOBNE ISKAZNICE

Mogući korisnici eOI podijeljeni su u tri grupe:

- **Mladež do 18 godina** (iskaznicu djetetu mogu ishoditi zajedno oba roditelja ili skrbnik)
- **Odrasli građani RH od 18 do 60 godina** e-osobna im važi 5 godina, iza toga se zamjenjuje
- **Građani preko 60 godina** e-osobna im važi trajno, ali elektronski dio obnavljaju svakih 5 g, u protivnom e-osobna će nakon 5 godina vrijediti samo kao obična osobna iskaznica, dakle prestaje mogućnost produženja certifikata i elektronskih funkcionalnosti. Za razliku od prethodne grupe, mogu ishoditi e-osobnu i bez certifikata.

Za ishođenje iskaznice treba pripremiti:

- Dokaz o uplati pripadajuće pristojbe. Pristojba se može uplatiti i On-line, a iznos se razlikuje za standardni, ubrzani ili žurni postupak. Za ubrzani postupak odrasle osobe uplaćuju cca 200 kn na IBAN: HR1210010051863000160, "za osobnu iskaznicu", model: HR65 7005-442-OIB. Točan iznos pristojbe i detalje za posebne slučajeve vidjeti na linku u gornjem podnaslovu.
- novu fotografiju u boji snimljenu sukladno propisanim zahtjevima (fotografi ih znaju).
- Dosadašnju osobnu iskaznicu (ili drugi dokument za identifikaciju sa slikom i OIB-om)

Dokumenti se podnose osobno ispostavi MUP-a u prebivalištu, uz potpisivanje zahtjeva za izdavanje e-osobne **sa certifikatima** (to treba naglasiti). Zahtjev ispunjava službenik MUP-a.

Po isteku roka za standardni, ubrzani ili hitni postupak, e-osobna se osobno podiže u MUP-u, koji tom prilikom poništava dosadašnju osobnu iskaznicu. Mora se podići najkasnije 90 dana iza ugovorenog roka isporuke. Uz e-iskaznicu MUP daje i "sigurnosnu oмотnicu" koja sadrži:

- **inicijalnu zaporku** za prvi pristup Portalu eOI i
- **inicijalni PIN** za aktivaciju e-iskaznice

Korisnik je dužan registrirati se na portalu eOI, promijeniti inicijalnu zaporku i aktivirati e-osobnu iskaznicu koristeći inicijalne podatke. Sve zaporce treba zapisati i sigurno pohraniti. **Ne držite ih pored elektronske iskaznice.** Korisnik je odgovoran za tajnost svih zaporki i PUK-a.

PRVA PRIJAVA NA eOI

Sukladno uputi iz sigurnosne omotnice MUP-a, postupak je slijedeći:

U Internet preglednik učitati www.eid.hr => **Moja eOI** => unijeti OIB i inicijalnu zaporku => promijeniti inicijalnu zaporku, sve prema uputama u aplikaciji za registraciju.

Uspješna registracija omogućuje preuzimanje instalacijskog paketa za **eIO Middleware**, klikom na opciju **Preuzimanje eOI softveskog paketa**. Kompatibilnost je osigurana za Windows 7 i novije verzije, dakle sa starijih operativnih sustava (npr. XP) ne možete koristiti e-osobnu.

Pri slijedećim prijavama na Moja eOI dovoljno je u okvir za identifikaciju upisati (tj. odabrati predloženi) OIB jer je lozinka za pristup već zapamćena. No, ako tijekom korištenja aplikacija to zatraži u drugim prilikama okvirom "Potrebna je lozinka", unijeti treba **zaporku za elektronsko potpisivanje** dokumenata koju smo skupa sa zaporkom za osobnu identifikaciju definirali u sklopu prve prijave i zamjene inicijalne lozinke. Ovu lozinku aplikacija u Firefoxu međutim naziva "glavna lozinka za AKD eID Card (Signature)", što nije napomenuto službenim uputama, pa se korisnik može zbuniti ne znajući da je to ustvari lozinka za digitalno potpisivanje.

INSTALIRANJE eOI Middleware I ČITAČA KARTICE S AKTIVIRANJEM ISKAZNICE

Nakon preuzimanja instalacijskog paketa sa **eOI** koji uključuje i uputu za instalaciju, treba pokrenuti instalacijsku datoteku (trenutna verzija je Middleware v2.0.9.exe). Instalacija automatski provjerava postoji li nova verzija, pa ako postoji treba je odabrati pa će se preuzeti prije instalacije. Paket nudi tipičnu ili prilagođenu instalaciju, pri čemu prilagođena omogućuje izbor odredišne mape za aplikaciju i izbor komponenti koje će se instalirati. Jednostavnija je tipična instalacija: Iza suglašavanja sa ugovorom o licenci klikom na **Prihvati i instaliraj**, i klika na **Istall** na slijedećem prozoru, počinje proces instalacije komponenti Middleware paketa i upravljačkog programa (drajvera) kartice, a završava se klikom na **Završi** na panelu koji obavještava da je instalacija drajvera obavljena.

Umetanje e-osobne u čitač kartica inicira prepoznavanje kartice i aktivaciju dražvera, koja završava obaviješću: "AKD eID installed, ✓ Ready to use" koja se uklanja klikom na **Close**. Iskaznica je time aktivirana i može se koristiti i za elektroničke funkcionalnosti.

Za vrijeme korištenja aplikacija koje konsultiraju e-osobnu iskaznicu, iskaznica se ne smije vaditi iz čitača, jer to može dovesti do prekida procesa koji se obavlja.

Upute AKD-a sadrže i postupak popravka, izmjene ili uklanjanja instalacije. Instalacijom je obuhvaćeno i instaliranje **eSigner servisa** za elektronsko potpisivanje dokumenata koji se pokreće s Windowsima, a potpisivanje se po potrebi aktivira ikonicom u desnom donjem uglu monitora pored sata i ostalih sistemskih ikonica.

PRIJAVA NA e-GRADANI

1. Učitati web-stranicu <https://pretinac.gov.hr/KorisnickiPretinac/eGradani.html>
2. Umetni aktiviranu e-osobnu iskaznicu u čitač kartica (koji mora biti instairan) zatim klik na:

PRIJAVI SE => Dozvoli => Prijava (desno u retku eOI) => **Potvrda prijave => OK** na odabrani identifikacijski certifikat => unesi identifikacijski pin => **OK**

Ako preglednik automatski blokira skočne prozore, otvorit će se prozor "eOsobna", na kome treba kliknuti na poveznicu **ovdje** čime se izuzetno dopuštaju skočni prozori neophodni za ovu stranicu.

Po uspješnoj prijavi, otvara se izborni menu za odabir željene usluge e-Građani ili opcije za potrebna objašnjenja i upute vezane uz pojedine usluge ili sustav e-Građani općenito.

UČITAVANJE CERTIFIKATA U INTERNETSKI PREGLEDNIK

Preporučeni (tj. podržani) su preglednici:

- Google Chrome - verzije 43 i više
- Internet Explorer - verzije 9 i više
- Opera - verzije 30 i više
- Firefox – verzije 41 i više - zahtijeva učitavanje PKCS11.dll datoteke u Firefox preglednik

Postupak detaljnije opisuje AKD u članku: "Firefox korisničke upute" na portalu eOI koga dosežemo prijavom na www.eid.hr => **Moja eOI**. S obzirom a je prva prijava uz pomoć inicijalne zaporke već obavljena, Moja eOI se otvara bez upisivanja zaporke, jer je ona već zapamćena na stranici. Za razliku od ostala tri podržana preglednika, u Mozillu Firefox treba učitati PKCS#11 modul, slijedećim postupkom:

U Firefox pregledniku klik na ikonicu "menu" otvara prozor u kome biramo:

Options => Privacy & Security => Security Devices => Load. Ili u hrvatskoj verziji:

Mogućnosti => Privatnost i sigurnost => Sigurnosni uređaji => Učitaj => Novi PKCS#11 modul

U otvorenom prozoru "Load PKCS#11 Device" u ćeliju "Module Name:" (upisati ii je već upisano **Novi PKCS#11 modul** a u "Naziv datoteke modula" putanju i naziv biblioteke koju treba učitati u preglednik. Putanja (ako je primijenjena tipična instalacija) do traženog modula je **C:\Program Foles\AKD\eID Middleware\pkcs11\AkdEidPkcs11.dll** ili **\AkdEidPkcs11_64.dll** ako imate 64 bitne Windowse. Po upisu te putanje s imenom dll biblioteke modul bi se trebao učitati i prikazati u okviru "Device Manager", koji se zatvara klikom na OK.

Time je Firefox osposobljen za prepoznavanje čitača kartice i umetnute e-osobne iskaznice i njezinih certifikata. Certifikati su visoke 4. razine, međunarodno priznati u Europi i mogu se koristiti i za druge namjene koje prihvaćaju eOI certifikate npr. kriptiranje elektroske prepiske i dr.).

 Napomena: Ako želimo pogledati Prikaz unesenih certifikata, to možemo slijedom: **=> Mogućnosti => Prikaz certifikata.** Firefox će možda tražiti upis **zaporke za elektronsko potpisivanje** u okvir "Potrebna je lozinka", ako ona nije već ranije unesena, da prikaže popis certifikata. Po našem iskustvu iz nepoznatih razloga na najnovijoj verziji (71.0 64-bit) Firefox preglednika ne uspijeva pohrana sigurnosne kopije certifikata koja se nudi na tom panelu.